

נוהל טיפול עירוני באירועי שפך שמנים ודלקים למערכת הניקוז מקווה מים יבשתי				שם נוהל
קישור לתיקית נספחים				שם נספח
17.4.2026	תאריך אישור	תפקיד		שם מאשר

נוהל טיפול עירוני באירועי שפך שמנים ודלקים במערכת ניקוז ומקווה מים יבשתי

1. **מבוא ומטרת הנוהל**

שפך שמנים מסוגים שונים יוצר סיכונים למקווי מים, לקרקע, למי התהום ולנחלים. בתחומי רשות מקומית, העירייה אחראית לנהל את האירוע בהתייעצות עם משרד הג"ס ותוך כדי הפעלת קבלני משנה.

מטרת הטיפול: למנוע את התפשטות כתם השמן וסחיפתו, ולמנוע ככל הניתן חלחול הזיהום לקרקע או אל תשתית ניקוז קיימת. הבטחת טיפול יעיל, מהיר ונאות באירוע שפך העלול לסכן ערכי טבע, קרקע ומי תהום ונחלים. נוהל זה נועד להנחיית צוותי החירום והשותפים הנוספים ב רשות מקומית, לפי העניין.
2. **הגדרות**
 - 2.1. **אירוע שפך**: אירוע בו נוצרה דליפה נקודתית או מתמשכת של שמנים או חומרים מסוכנים אחרים.
 - 2.2. **שמן**: שמנים מסוגים שונים כולל ממוצא מינרלי וצמחי. משמשים בעיקר סיכה ואמצעי להורדת חיכוך. מרבית השמנים אינם מוגדרים כחומר מסוכן, אולם לעיתים היצרן מוסיף לשמן כימיקלים רעילים בבליעה או לסביבה.
 - 2.3. **דלק**: דלקים ברמות זיקוק שונות. הללו משמשים בעיקר מקורות אנרגיה בבעירה. דלקים קלים הינם נדיפים והם דליקים ביותר. עלול להיות בהם חומרים רעילים (הקסאן) ומסרטנים (בנזן) הללו עלולים להתנדף או לחדור לקרקע ולמי תהום. דלקים כבדים יותר כגון מזוט עלולים להכיל רעלים. הם נשארים על פני הקרקע ועלולים להשתנות עם הזמן לשחרר רעלים לצמחייה, לבעלי חיים ולמי התהום.
 - 2.4. **שמן משומש**: שמן שנמצא בלתי ראוי לשימוש אשר לו נועד (סיכה וכדו') כולל שאריות שמן במסננים. שמן משומש נחשב רעיל. יש לפנותו על פי תקנות מניעת מפגעים (שמן משומש) תשנ"ג-1993.
 - 2.5. **פסולת מסוכנת**: חומר שהושלך או שיש כוונה להשליכו או שנדרש להשליכו ע"פ דין, שמכיל רעלים כולל דלק על סוגיו, לרבות פסולת אריזות ואריזות ריקות.
 - 2.6. **מנהל האירוע**: העירייה אחראית לניהול האירוע תוך התייעצות עם נציגי משרד הג"ס, הרט"ג, תאגיד המים והביוב, מפעלים וגורמים הפועלים בסביבה שעלולים להשפיע/להיות מושפעים מהאירוע. באירוע מתמשך, המשטרה מוגדרת כאחראית האירוע.
 - 2.7. **אתר איסוף והכלת קרקע מזהמת**: אתר שהוכן על ידי הרשות מקומית, על פי הנחיות משרד הגנ"ס לרשויות המקומיות בחירום.
 - 2.8. **אתר פסולת מורשה**: אתר שמוסמך לטפל בסוג הפסולת המדובר כולל פסולת נוזלית ומוצקה וכולל חומ"ס, לפי העניין.
 - 2.9. **אירוע חד פעמי**: אירוע שפך שאירע בכמות מוגבלת והמזהם הפסיק להיפלט והוכל בתוך 3 ימים, ללא נזקים מהותיים.

נוהל טיפול עירוני באירועי שפך שמנים ודלקים למערכת הניקוז מקווה מים יבשתי				שם נוהל
קישור לתיקית נספחים				שם נספח
17.4.2026	תאריך אישור	תפקיד		שם מאשר

- 2.10. **אירוע מתמשך** : אירוע בו לא ניתן לעצור את זרימת המזהם בזמן המייד. ו/או לא ניתן לסיים את הטיפול בתוך 3 ימים.
- 2.11. **חומ"ס** : חומרים מסוכנים. דלק וחלק מהשמנים נחשבים חומר מסוכן על פי חוק החומ"ס, תשנ"ג-1933, תקנות החומ"ס (סיווג ופתור) 1996, תקנות הרוקחים (אריזתם ושיווקם של סמים, רעלים וכימיקלים מזיקים) 1969 ועוד). הסיכון חייב להיות מוגדר בגיליונות הבטיחות ובתיווי המחויב.
- 2.12. **מחזיק החומר** : חברה שהחומר באחזקתו כגון מפעל או מוביל, מחויב בהחזקת כל ההיתרים החיוניים כולל היתר רעלים וגיליונות בטיחות (מפעל), רישיון מוביל וכרטיס סיכון של החומרים (הנהג המוביל). על מחזיק החומר לספק למנהל האירוע מידע ישים לגבי תכונות החומר הנשפך, ושיטות טיפול בשפך.
- 2.13. **מוביל פסולת חומ"ס מורשה** : שאריות פסולת חומ"ס יובלו על ידי מוביל פסולת חומ"ס מורשה אשר לו קיימים כלל האישורים וההיתרים על פי דין.
- 2.14. **שילוט מחייב** : השילוט הנדרש לחומ"ס מוגדר בתקן ישראלי 2302 חלקים 1 (לאחסון החומר) ו-2 (להובלת החומר). השילוט מציג את סוג הסיכון.
- 2.15. **גיליון בטיחות** : Safety Data Sheet (SDS) – גיליון המכיל מידע לגבי חומר מסוכן, תכונותיו והשפעתו, הסיכונים הנובעים ממנו ודרכי מניעתם והטיפול המייד הנדרש. כהגדרתו בתקנות הבטיחות בעבודה (גיליון בטיחות, סיווג, אריזה, תיווי סימון של אריזות), התשנ"ח-1998.
- 2.16. **דיווחים** : עם היוודע דבר האירוע, נדרש לדווח מיידית למוקד הסביבה של המשרד להגנת הסביבה 08-9253321 או *6911. על מנהל האירוע להבטיח דיווח לבעלי העניין הנוספים על פי הערכת הסיכונים.
- 2.17. **הערכת סיכונים** : עם היוודע דבר האירוע תבוצע הערכת סיכונים ותירשם על גבי נספח ג' לנוהל זה.

3. תחולת הנוהל

הנוהל מנחה לגבי תהליך טיפול באירוע שפך שמנים ודלקים במערכת הניקוז מקווי מים יבשתיים אשר בתחומי הרשות מקומית. הנוהל גם מגדיר הנחיות להכנה מוקדמת ותרגול טיפול בשפך, איתור ותיחום האירוע, תקשור עם גורמים נוספים, סגירת האירוע ושיקום האזור המושפע, תוך תיעוד ולימוד לקחים.

4. אחריות

- 4.1. האחריות הכללית ליישום דרישות נוהל זה היא על היחידה הסביבתית ברשות המקומית.
- 4.2. רשימת צוות הטיפול באירוע – בנספח א' לנוהל זה.
- 4.3. רשימת התקשורת והתפקידים של בעלי העניין – בנספח ב' לנוהל זה.

5. סימוכין

נוהל טיפול עירוני באירועי שפך שמנים ודלקים למערכת הניקוז מקווה מים יבשתי				שם נוהל
קישור לתיקית נספחים				שם נספח
17.4.2026	תאריך אישור	תפקיד		שם מאשר

- נוהל משרד להגנת הסביבה - סדר הפעולות בטיפול באירועי סביבה :
 - תרחיש 701 – הזרמת שפכי תעשייה למקור מים זורם/מערכת ניקוז.
 - תרחיש 702 - הזרמת שפכי תעשייה לשטח פתוח.
 - תרחיש 703 - הזרמת שפכי תעשייה למערכת הביוב/מאגרי מים/קולחין.
- הנחיות הגני"ס לרשויות המקומיות בחירום, זיהומי קרקע.
- נוהל חירום לחומרים מסוכנים, פרק 3, באתר המשרד להגנת הסביבה.
- הנחיות הסוכנות להגנת הסביבה של ארה"ב (EPA) לטיפול בשפך שמן.
- הנחיות לטיפול מיטבי באירוע שפך דלק של רשות הכבאות וההצלה 22.9.2020.
- חוק החומרים המסוכנים, תשנ"ג-1993.
- מסמך תפיסת ההפעלה המבצעית המשולבת של המשרד לביטחון הפנים 5.2017.
- תקנות הבטיחות בעבודה (עזרה ראשונה במקומות העבודה) תשמ"ח-1988.
- תקנות הבטיחות בעבודה (גיליון בטיחות, סיווג, אריזה, תיווי וסימון של אריזות) תשנ"ח-1998.
- חוק המים, תשי"ט-1959
- תקנות המים (מניעת זיהום מים) (תחנות דלק) תשנ"ז-1997
- תקנות המים (מניעת זיהום מים) (קווי דלק) תשס"ו-2006
- תקנות מניעת מפגעים (שמן משומש) תשנ"ג-1993.

6. שיטה

6.1. מניעת אירוע שפך :

- 6.1.1. על העירייה להבטיח הכשרת צוותי הטיפול באירוע : הרשות תכשיר ותתרגל צוותי חירום שיידעו לטפל באירועי זיהום משמעותיים במתקנים שמופו כרגישים, או תוודא כי ניתן לבצע את השאיבה והפינוי כאמור באמצעות קבלנים וספקים חיצוניים שהוכשרו בהתאם, אשר במידת הצורך תתקשר איתם מראש בחוזים נצורים. התרגילים ייערכו לפחות אחת לשנה.
- 6.1.2. **מיפוי מתקני דלק ושמנים : באחריות מנהל הנדסה** על פי הנחיות המשרד להגני"ס, יעל הרשות למפות את מתקני הדלק ומתקני החומ"ס אשר בתחום שיפוטן". המיפוי יהיה מאורגן על גבי מפת GIS ובטבלה מסכמת.
- 6.1.3. **ציוד** באחריות היחידה הסביבתית של העירייה להכין עגלות לטיפול בשפך. מספר העגלות יבטיח הגעה לאירוע שפך בכל שטחי הרשות מקומית במהירות סבירה. כל עגלה תאוחסן במקום ייעודי. תכולת העגלה/עגלות – ראה נספח ד' לנוהל זה.
- 6.1.4. באתר בו מכלים / צנרת הובלה עיליים בנפח כולל של 100 מ"ק ומעלה יש לוודא הימצאות עפר זמין בכמות של לפחות 1:1 וכלי עבודה בעלי יכולת של חפירה ויכולת נשיאה, ליצירת מחסום עפר.

במימון משותף של האיחוד האירופי

להגנת הים, האדם והסביבה

אבא הלל סילבר 16, רמת גן 52506 Abba Hillel Silver, Ramat Gan 52506

www.zalul.org.il ☎+972-3-5762666 📠+972-3-5762632

📧office@zalul.org.il 🌐 ZalulIsrael

נוהל טיפול עירוני באירועי שפך שמנים ודלקים למערכת הניקוז מקווה מים יבשתי				שם נוהל
קישור לתיקיית נספחים				שם נספח
17.4.2026	תאריך אישור	תפקיד		שם מאשר

- 6.1.5. הכנת אמצעי קיבול עבור חומרים וקרקעות מזוהמות (דרישת משרד הג"ס) : העירייה תקצה משטח ייעודי לחירום שעליו יונחו כלי הקיבול לדלקים וחומרים מסוכנים נוספים ומשטחי קרקע ייעודיים נוספים לקרקעות הספוגות בדלקים וחומרים מסוכנים נוספים. יילקחו בחשבון היבטים של בטיחות, וייקבע אחראי תחזוקת ציוד טיפול בשפך, אשר מתפקידו אחזקת הציוד ואמצעי הפינוי במצב זמין.
- 6.1.6. על העירייה לוודא כי במידה ולא תוכל לטפל בשפך בעצמה בזמן סביר, ניתן יהיה לבצע את האמור באמצעות קבלנים וספקים חיצוניים, ובמידת הצורך תתקשר איתם מראש.
- 6.2. **קבלת התראות ואיתור האירוע והזנקת כוחות תגובה** : מידע בדבר אירוע שפך, אשר יגיע לידי כל עובד עירייה לרבות פקחיו ומוקד שירות הלקוחות, יירשם על ידי המוקד ביומן אירוע שבמערכת XXXX וידווח מיידית למנהל מחלקת XXXX או לעובד שמונה והוכשר מטעמו, ולמוקד של המשרד להגנת הסביבה 08-9253321 או 6911*. היומן יותאם לפורמט שבנספח ה לנוהל זה. הדיווח יכלול פרטים אודות מיקום וסוג האירוע, סוג האריזות, והמכלים, סוג החומר המעורב (במידה וניתן לזהו) וכל מידע רלבנטי אחר הקשור באירוע
- 6.3. **מהלך האירוע**: שלבי הטיפול יכללו לפחות:
- 6.3.1. **ניתוח האירוע והערכת סיכונים ראשוני**: על פי הסביבה, הכמות, הגדרת סוג החומר הנשפך והשפעתו (סוג החומר הנשפך, כמויות, סיכוני החומר הנשפך, תנאים מטאורולוגיים, רגישות הסביבה כולל קרבה למקורות מים ולמי תהום, קרבה למפעלים, מבני ציבור, מרכזי אוכלוסייה, שמורות טבע ועוד).
- 6.3.2. **דיווח לבעלי עניין כולל**: היחידה הסביבתית של הרשות מקומית, , תאגיד המים והביוב, רשות ניקוז/נחל רלבנטי, רט"ג, משרד הבריאות, תושבים, פיקוד העורף כיבוי אש, הכול לפי הסיכונים שזוהו בהערכת הסיכונים הראשונית.
- 6.3.3. **קביעת אחראים לטיפול באירוע**. לא צריך להיות ספק לגבי זה בזמן אירוע. יש לקחת בחשבון גורמים בעירייה וכן משטרה (האחראית האירוע במידה והיא מגיעה).
- 6.3.4. **טיפול מידי** – הכלת האירוע: **קביעת אחראי בשטח ומנהל יומן**. בידוד האירוע מאנשים לא מעורבים, מיגון אנשי צוות הטיפול באירוע על פי סיכוני החומר והסביבה, איטום/בידוד מקור הדליפה, עצירת התפשטות השפך, דיווח למשרד הג"ס.
- 6.3.5. **טיפול או פיקוח על הטיפול באירוע**: איסוף ופינוי שמנים וקרקע מזוהמת תוך התייעצות עם מנהל המחוז של משרד הג"ס.
- 6.3.6. **טיפול מתמשך**: במידה ומדובר באירוע שלא ניתן לעצור בו את הדליפה מייד, או לסיים את הטיפול בשפך בתוך 3 ימים, באחריות מנהל האירוע להכין תכנית עבודה פרטנית, בהשתתפות בעלי העניין הישימים.
- 6.4. **סיום האירוע**: לאחר עצירת מקור השפך, איסוף השפך שהתפזר ופינוי החומרים שנשפכו, על פי ההנחיות שבנספחים, באחריות מנהל האירוע לדווח לכל הגורמים המעורבים על

נוהל טיפול עירוני באירועי שפך שמנים ודלקים למערכת הניקוז מקווה מים יבשתי				שם נוהל
קישור לתיקיית נספחים				שם נספח
17.4.2026	תאריך אישור	תפקיד		שם מאשר

- סיום האירוע התפעולי. עליו לכנס ישיבה בהשתתפות כל הגורמים שפעלו באירוע ובעלי העניין, בו יתחקר האירוע, יסוכמו נסיבות האירוע, וינתח הטיפול שנעשה בו. הישיבה תיערך קרוב ככל הניתן לאירוע, תסוכם בכתב ותסופח ליומן האירועים. יתועדו בו הצעות לשיפור מערך המניעה והתגובה.
- 6.5. **שיפורים ופעילות מתקנת:** באחריות מנהל האירוע לקבוע פעילויות מתקנות ולעקוב אחר יישום הפעילויות ולבקר את האפקטיביות שלהן. יש להשתמש בטופס ריכוז ומעקב משימות ופעילויות שיפור שבנספח ה או בפורמט תואם.
- 6.6. **שיקום האתר:** באחריות מנהל האירוע בהנחיית אגף שפכי תעשייה של משרד הג"ס, לקבוע ולעקוב אחר יישום תכנית פעילויות שישקמו את אתר האירוע תוך יישום שיפורים למניעת הישנות המקרה והקטנת השפעות שפך עתידי. עליו להבטיח ניקוי או רכש והשלמת חומר ספיחה וציוד ששימש באירוע.
- 6.7. **רשומות:** רישום שיחות, מסמכי רישוי כגון רישיון נהג להובלת חומ"ס, רישיון הובלה לחברה המבצעת פינוי חומ"ס, היתרי עבודה בגובה, צילומים ומסמכים המעידים על מהלך האירוע, רישום פעילויות שיפור ויישומן, ועוד – יסופחו או יקושרו בצורה עקיבה ליומן האירוע. מסמכים אלו יהיו נגישים לנציגי היחידה לתכנון, סביבה וקיימות ברשות מקומית ולנציגי המשרד להגנת הסביבה, אגף שפכי תעשייה, קרקעות מזוהמות ודלקים.

7. נספחים - (קישור לתיקיית נספחים)

- 7.1. נספח א' רשימת תפקידי צוות ובעלי עניין לטיפול באירוע שפך שמנים או דלקים
- 7.2. נספח ב': הערכת סיכונים בעת אירוע שפך יבשתי של שמן או דלק
- 7.3. נספח ג': רשימת ציוד טיפול בשפך שמן או דלק יבשתי ומיקומו
- 7.4. נספח ד': פורמט בסיסי ליומן אירוע שפך שמן או דלק יבשתי.
- 7.5. נספח ה': טופס ניהול משימות בשעת אירוע שפך יבשתי של שמן או דלק
- 7.6. נספח ו': טופס ניהול פעילות מתקנת בעקבות אירוע שפך יבשתי של שמן או דלק
- 7.7. נספח ז': טופס תכנון הדרכות ותרגול אירוע שפך יבשתי של שמן או דלק
- 7.8. מיפוי חומרים מסוכנים רלבנטיים וגיליונות הבטיחות שלהם ומיקום אמצעי הטיפול בשפך.

תפקידים בעירייה ובעלי עניין

1. **רכש:** מחלקת רכש אחראית על רכש ציוד לטיפול בשפך, רכש שירותי אחזקה שוטפים לציוד זה, וקביעת חוזים עם קבלנים שישתתפו בטיפול באירוע שפך.
2. **הכשרה:** היחידה הסביבתית ברשות אחראית להכשרה, הכוונה וייעוץ של עובדי הרשות המקומית, בשיתוף עם מחלקת כוח אדם. עליה לדאוג כי לקבלנים המשתתפים באירוע שפך הידע והכישורים המתאימים לביצוע תפקידם. היא גם אחראית לנהל כל אירוע שפך בהתייעצות עם נציגי המשרד להגנת הסביבה.

במימון משותף של האיחוד האירופי

להגנת הים, האדם והסביבה

אבא הלל סילבר 16, רמת גן 52506 Abba Hillel Silver, Ramat Gan 52506

www.zalul.org.il ☎ +972-3-5762666 📠 +972-3-5762632

📧 office@zalul.org.il 🌐 ZalulIsrael

נוהל טיפול עירוני באירועי שפך שמנים ודלקים למערכת הניקוז מקווה מים יבשתי				שם נוהל
קישור לתיקיית נספחים				שם נספח
17.4.2026	תאריך אישור	תפקיד		שם מאשר

3. מתחזק ציוד טיפול בשפך ואמצעי פינוי : היחידה הסביבתית אחראית להכשיר ולמנות אדם שבין תפקידיו עליו לתחזק את ציוד הטיפול בשפך ואמצעי פינוי השייכים לרשות המקומית.
4. ניהול יומן אירוע : היחידה הסביבתית ברשות המקומית, (יח"ס) אחראית להכשיר עובדים אשר בחירום ינהלו את יומן האירוע.
5. איגוד ערים לאיכות הסביבה/יחידה סביבתית אזורית
6. המשרד להגנת הסביבה, אגף שפכי תעשייה, קרקעות מזהמות ודלקים (03-7634545/6), אחראית להכוונה וייעוץ של עובדי הרשות המקומית
7. מנהלת המחוז של המשרד להג"ס
8. רשות הכבאות
9. משטרה ופיקוד העורף? אם וכאשר מדובר באירוע הנשקף ממנו סיכון בטחוני
10. משרד הבריאות, מפקחת בריאות הסביבה במחוז
11. רשות הטבע והגנים

הנחיות משרד הג"ס לטיפול באירוע חירום

3.1.1 היערכות לחירום

- (1) בכל מקרה של אירוע חומרים מסוכנים, ידווח בעל העסק באופן מידי, ולא יאוחר מ-15 דקות לאחר גילוי האירוע, למוקד הסביבה של המשרד להגנת הסביבה 08-9253321 או *6911.
- (2) בעל העסק יכין ויפעיל נוהל חירום אשר מטרתו להגדיר את האחריות, הסמכויות והפעולות לביצוע בעת אירוע חומרים מסוכנים. הנוהל יכיל את הפרטים המפורטים להלן:
 - (א) תרחישים אפשריים של אירוע חומרים מסוכנים ואופן הטיפול המתאים לכל אחד מהם (מקרים ותגובות).
 - (ב) האמצעים הטכניים וציוד המיגון האישי לטיפול באירוע חומרים מסוכנים ומיקומם, לרבות פירוט ההתקשרויות עם קבלנים לטיפול באירועי חומרים מסוכנים.
 - (ג) רשימת גורמי חירום, לרבות משטרת ישראל, רשות הכבאות, מד"א, רשויות מקומיות והמשרד להגנת הסביבה ומספרי הטלפון שלהם.
 - (ד) רשימת אנשי צוות חירום שקבע מקרב עובדיו ודרכי ההתקשרות עמם 24 שעות ביממה, לרבות גורמים חיצוניים.
- (3) בעל העסק יחזיק ויעדכן את נוהל החירום עם כל שינוי באחד מסעיפיו, יבטיח שעותק ממנו יוחזק בעסק, ויתרגל אותו לפחות פעם בשנה. בעל העסק יציג או ימסור לנותן האישור עותק מנוהל החירום, על פי דרישתו.
- (4) בהתרחשות אירוע חומרים מסוכנים, בעל העסק יפעל על פי נוהל החירום, ובהתאם להנחיות נותן האישור.

במימון משותף של האיחוד האירופי

להגנת הים, האדם והסביבה

אבא הלל סילבר 16, רמת גן 52506 Abba Hillel Silver, Ramat Gan 52506

www.zalul.org.il +972-3-5762666

+972-3-5762632 office@zalul.org.il ZalulIsrael